

HUMAN PRESENCE

Hoe sluiten we af voordat we opnieuw beginnen?

Onderdompeling
in onderzoekslab
met Bart Scholten

*Ownership
onderzocht*
door Rico Coenen

Hoe Maud van den Esschert
enge pubers overleefde
in onderwijs

*“Voor mij
is het mijn
kindje.”*
- Ella Albers

De emoties
van een reis
verwoorden
met Femke Posthouwer

02-2022

Welkom bij het magazine van Human Presence,

Met ons nieuwe magazine bundelen wij periodiek een aantal artikelen die weerspiegelen waar de studenten van Docent Theater Zwolle zich mee bezig hebben gehouden.

Ontdek in deze editie hoe studio's en bouwstenen binnen de opleiding werden afgerond en lees hoe onze studenten dit hebben ervaren. Van onderwijs naar onderzoekslab. Van een kijkje bij de eerstejaars tot nieuwe ontdekkingen in het vierde jaar. Onze schrijvers nemen je mee in hun belevingswereld.

De redactie wenst je veel leesplezier!

Inhoud

- 4 **“Mama, mijn kindje”**
- 8 **Woorden van hier naar daar**
- 10 **Zo eng zijn pubers ook weer niet hoor**
- 12 **Het internet als locatie**
- 16 **Een kennismaking met ‘ownership’**

‘Mama’, mijn kindje

Ella Albers

Wij, de, ondertussen niet meer zo nieuwe, eerstejaars, zijn de afgelopen paar weken bezig geweest met studio 2, Human Presence. Voor dit platform hebben we allemaal artikelen geschreven voor de Huma... nee, nee, wacht eens even, studio 2 is natuurlijk een andere Human Presence, dan het platform waarop jullie dit lezen. Niet dat deze twee niks met elkaar te maken hebben, het platform Human Presence is onder andere voortgekomen uit de studio Human Presence.

Enfin, in studio 2 hebben we gewerkt met het actualiseren van klassieke theaterstukken. Dit roept al meteen de vraag op, wat een stuk een klassieker maakt. Zou het de tijd kunnen zijn? Hoe wordt deze tijd dan beoordeeld? En zou dit betekenen dat een stuk van Euripides klassieker is dan een stuk van Beckett? Of wordt een klassiek stuk gedefinieerd door een spraakmakende verandering die het heeft opgeroepen? Het zou ook nog eens kunnen zijn dat iets als een klassieker wordt beschouwd als het de aristotelische regels volgt. Of simpelweg als heel veel mensen het kennen.

Al met al, wat een stuk een klassieker maakt is niet per se in regels op te schrijven. Ik denk ook dat een definitie door iedereen op een andere manier geïnterpreteerd kan worden

en er niet één de waarheid is. Voor mezelf heb ik tijdens deze studio een klassieker als volgt gedefinieerd: een stuk dat de tand des tijds heeft doorstaan en daarin fluïde genoeg is om in een nieuw jasje gestoken en opnieuw opgevoerd te worden. Een klassiek stuk heeft de mogelijkheid om vanuit de actualiteit benaderd te worden. Immers, als een stuk niet actueel is, dat wil zeggen als er voor de maker geen nut of noodzaak is, dan is er ook geen reden om het te maken en/ of uit te voeren. Hierbij wil ik wel zeggen dat iets actualiseren in kleine nuances kan zitten. Zo hebben wij tijdens studio 2 de voorstelling Elckerlijc, door Umland, gezien. Umland heeft voor deze voorstelling het stuk nauwelijks veranderd, de groep heeft het zelfs in het middel-Nederlands gespeeld. De veranderingen in de taal waren nihil, maar juist het feit dat het stuk in een voor ons niet te begrijpen taal werd gespeeld, is iets waar voor de makers nut en noodzaak achter zat.

Naast Elckerlijc hebben we vier andere voorstellingen gezien. Dit zodat we genoeg voorbeeld zouden hebben van hoe anderen een klassiek stuk hebben bewerkt. Wat deze vijf voorstellingen namelijk met elkaar gemeen hebben, is dat het enceneringen waren van klassieke stukken, namelijk: Medea van Euripides, Yerma van Federico García Lorca, De drie zusters van Tsjechov en Het temmen van de Feeks van Shakespeare.

Na het zien van deze vijf stukken lag het balletje bij ons. We kregen de opdracht om een scene, bedrijf of hoofdstuk van een van deze vijf stukken te bewerken. Ik heb deze opdracht echter iets ruimer genomen en een heel nieuw stuk geschreven.

In veel van de stukken die we hadden gezien waren feminisme en gender een groot actueel onderwerp. Voor mijn eigen bewerking ben ik dan ook vanuit het onderwerp van de vrouw

gaan werken; wat wordt er van een vrouw verwacht en waarom wordt ze zo snel veracht -specifiek met betrekking tot het onderwerp moederschap. Ik had namelijk besloten om te werken vanuit de stukken Medea en Yerma. Het verhaal van Medea gaat over een vrouw die uiteindelijk haar kinderen vermoordt. En het verhaal van Yerma gaat over een vrouw die een kinderwens heeft, maar geen kinderen krijgt. Het leek mij onwijs interessant om deze twee tegenover elkaar te zetten, gezien hun duidelijke tegenstrijdigheid met betrekking tot moederschap en vrouwelijkheid. Toen ik beide stukken had gelezen werd mijn idee duizendmaal bevestigd door de laatste zin in Yerma: ‘Ik heb mijn kind vermoord, ik heb mijn eigen kind vermoord!’ Dit was perfect, deze stukken pasten overduidelijk bij elkaar. Met deze zin, en het lezen van de stukken, kwam ook het besef dat Medea en Yerma helemaal niet zoveel van elkaar verschillen als ik in eerste instantie dacht. Ze zijn op een bepaalde manier het tegenovergestelde van elkaar, maar op een bepaalde manier zijn ze ook precies hetzelfde. Zo zijn ze allebei alleenstaand in een samenleving vol meningen: Yerma heeft geen kind, wat een continue vloed aan roddels oplevert; Medea krijgt letterlijk van Creon te horen dat ze niet meer welkom is in Korinthe. Maar toch blijven deze twee vrouwen op hun plek en zijn ze vastberaden om hun doel te bereiken. Hiertoe nemen ze allebei drastische maatregelen, die in hun eigen ogen totaal gerechtvaardigd zijn, maar door de maatschappij als een schande of misdaad worden gezien.

Een andere reden waarom ik juist deze twee stukken wilde bewerken, was vanwege het onderwerp moederschap en de verwachtingen van iemands omgeving omtrent dat onderwerp. Dit spreekt mij erg aan aangezien ik zelf ook een sterke moederwens heb. In het geval van Yerma kan ik me dus wel een beetje inbeelden hoe het is om die wens niet ingewilligd te

krijgen. En in het geval van Medea vind ik het juist wegens mijn eigen wens des te interessanter om te kunnen begrijpen waarom zij haar kinderen doodt. Want, ik zal zeggen, ik begrijp Medea, ik begrijp de kracht in haar totale hulpeloos- en redeloosheid aan het einde, die haar tot de daad van het doden brengt.

Ook het gegeven van verwachtingen met betrekking tot het onderwerp moederschap en het onderwerp feminisme, zette me aan het denken. Met betrekking tot moederschap heeft iedereen snel een mening klaar staan; als iemand van mijn leeftijd (20) zwanger is, is de reactie bijvoorbeeld doorgaans negatief. Het kind is een ongelukje, of het is zielig voor de moeder wier studie hierdoor beïnvloed wordt. Maar 50 zijn, alleenstaand en kinderloos is ook niet waar onze maatschappij op is ingedeeld. En toch, iemand die vrijwillig en gelukkig huisvrouw is, vrijwillig geen werk heeft en vrijwillig voor de kinderen zorgt, voldoet ook niet aan het plaatje van onze 'geëmancipeerde' samenleving. Er is blijkbaar een scherp beeld van wanneer je het beste kinderen kunt krijgen. Met al deze gedachtes ben ik begonnen met het uitwerken van mijn idee. Het was even puzzelen hoe ik deze twee vrouwen bij elkaar zou brengen, maar uiteindelijk ben ik beland bij het personage Jay, die zowel de Jason van Medea is, als de Juan van Yerma. Op deze manier vertolkt Irma (Yerma) ook het personage Creüsa, die in het oorspronkelijke verhaal van Medea de nieuwe vriendin van Jason is.

Tijdens het bewerken van de stukken was het mijn doel om de thematiek uit de oorspronkelijke stukken nog steeds te laten gelden. In mijn stuk Mama gaat het over Melanie (Medea) en Irma (Yerma). Melanie is een vrouw die wanhopig. Haar wanhoop is veroorzaakt door liefde, jaloezie en het onrecht dat haar door mannen werd aangedaan.

Datzelfde geldt voor Irma.

Ik ben erg trots op dit stuk dat ik heb geschreven. Het kostte me veel tijd, gedachtes, personageanalyses, schuren, schaven, deleten, papier met belangrijke punten met wasknijpers aan een touwtje boven mij bureau hangen. En gelukkig leverde het me ook heel veel puur plezier op.

Het stuk dat ik heb geschreven heet dan wel Mama, maar voor mij is het mijn kindje.

Woorden van hier naar daar

Femke Posthouwer

Tijdens NOMAD krijg je de kans om twee weken je eigen pad te volgen. In deze reisweken ging ik op zoek naar de verbinding tussen kunst en emotie. Ik heb bijvoorbeeld gesproken met troostdichter Boudewijn Betzema, thee gedronken bij kunsttherapeute Marijke de Vries en mijn ogen uitgekeken in het Museum van de Geest. Daarnaast heb ik gekeken naar hoe ik mijn eigen gevoelens en ervaringen kon uiten in kunst. Mijn weg vond ik uiteindelijk in woorden. Voor mijn presentatie van de reisweken heb ik mijn geschreven teksten verzameld en gebundeld. De volgende teksten waren in deze gedichtenbundel te lezen.

Herkenning vriendelijk gegroet
Ontmoet elkaar opnieuw
Stralende toenadering
Het raakt, rimpelt en vormt iets
nieuws
Bedankt voor de haast
Haast onvoorspelbaar
Het steentje raakt het wateroppervlak
Waar de kringen nu voortleven
Waar ik wil voortbewegen

Het vertrouwen kan soms terugkeren
Wanneer je je ogen sluit en je lichaam laat
spreken
Wanneer je voeten eindelijk de grond
vinden
En ze langzaam mengen met de dik bepakte
aarde
En de kronkelende wortelen
De blaadjes groeien uit mij
En ik begin te vertakken
Een nieuw leven bloeit nu ik mij eindelijk
weet te voeden

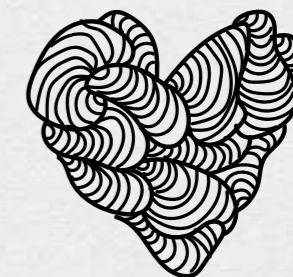

blikken gericht
adem te hoog
het onderdrukken
verhoogt de druk in mijn keel
blikken branden
ik denk dat ze kijken
ze lijken te kijken, maar het zal blijken
dat de blikken mij niet bereiken
toch zal ik er verder onder bezwijken
radeloos zit ik hier in mijn
irrationele morele paniek
ik smelt weg in mijn stoel
totdat er niets meer is
behalve het zout
van mijn verdriet

Als je alleen bent op een kerstmarkt
Zie je dat je er samen hoort te zijn
Als je alleen opzoek bent naar een
restaurant
Zie je dat het gezellig hoort te zijn
Als je alleen bent op een plek waar je
samen hoort te zijn
Voel je pas de onwennigheid
Van alleen zijn

durf er te zijn
onvoorwaardelijk aanwezig
alsof jij hier mag zijn
in plaats van moet
alsof het je is gegund
in plaats van bevelen
alsof je het een keer niet hebt
bedacht
niet verwacht
alleen beleefd

Zo eng zijn pubers ook weer niet hoor

Stage-ervaringen uit de bouwsteen onderwijs

Maud van den Esschert

Ik zet mijn koffiekopje voor de zoveelste keer onder de machine in het keukentje van Basisschool de Ark. Een porseleinen mok van de Ikea, die ik ondanks de luxueuze aanwezigheid van een vaatwasser toch hergebruik met mijn studentikoze zuinigheid. Op dezelfde manier als dat ik mijn kartonnen bekertje met het logo van het Helen Parkhurst keer op keer onder de Douwe Egberts-tap zette. En dat vijf keer op een dag. Zijn kids dan zó vermoeiend, of drink ik meer koffie omdat het gratis is?

Het zijn de typische 'leraar'-dingen die je opeens doet op zo'n stage. Met een beetje geluk ligt er wéér een doos Merci op het keukenblad omdat Wessel uit groep 4 zijn zwemdiploma heeft gehaald. Of omdat Sophie jarig is. Of omdat juf Irma met pensioen gaat.

In de docentenkamer van de middelbare school merk je gelijk: soort zoekt soort. De taaldocenten zitten met elkaar aan tafel te mokken over so's, de kantinemevrouwen kletsen druk door elkaar, de gymleraren zitten wat nonchalant een mandarijn te pellen, en wij

worden niet echt aangekeken. Ik voel een soort noodzaak me te verantwoorden: theater is ook een vak hoor!

Ik ben achteraf erg blij dat ik twee stageplekken heb mogen ervaren in deze bouwsteen. Drie weken gaf ik lessen aan tweede klassen van het Helen Parkhurst College in Almere, en drie weken werkte ik aan een kerstlichtjestocht op Basisschool de Ark in Zwolle-zuid. Het is komisch hoe de eerdergenoemde anekdotes zo typisch herkenbaar en vergelijkbaar zijn. Toch was mijn ervaring op beide scholen heel anders. Het belang van het vak theater in regulier onderwijs komt daarbij ook naar boven. Ik was tot dit punt gewend om altijd gekke, enthousiaste theatermensen tegen te komen die er zin in hadden om mee te doen en het bovendien ook snapten. Laat me dat wolkje helaas voor je lekprikken: met een 'loop door de ruimte' heb je 25 schaaachtige koppies je kant op kijken. Ik moest leren mijn werktaal te veranderen, mijn opdrachten behapbaar te maken en met veel situationele gegevens rekening houden: hoe veilig is deze klas, welke vakken hebben ze hiervoor en hierna, hoe wordt er normaliter lesgegeven,

“je mag en kan altijd alles hernemen”

Klette de Rooij

hoe veel schaamte heeft de gemiddelde puber/achtstegroeper, wat kan ik wel en niet zeggen?

Het lijkt een hele berg werk en, laat me eerlijk zijn, dat is het ook. Maar het wordt ook echt leuk op een gegeven moment. Ik, een ontzettende denker, wilde alles van tevoren uitstippelen en overal op voorbereid zijn (en dat ook nog in een pandemie waar alle plannen om de haverklap omgegooid werden). Ik wilde bovenal een leuke docent zijn die iedereen aardig vond. De praktijk leerde me echter: je kunt niet overal op voorbereid zijn. Je staat er ook niet om door iedereen aardig gevonden te worden. En de laatste gouden spreuk van Klette: je mag en kan altijd alles hernemen. Elke klas is anders en heeft weer nieuwe dingen van je nodig, het is aan jou als docent om dat te leren op te pikken en uit te zoeken. Zo was ik met de ene klas een kwartier bezig om het spel 'ho chi wa' uit te leggen, en met de andere klas kon ik ter plekke allerlei improvisatieopdrachten bij bedenken doordat de leerlingen zo snel megingen in wat ik deed. Elke dag is anders en dat heeft me doen inzien dat onderwijs allesbehalve saai is.

De stages hebben mij ook een bepaald perspectief gegeven op het huidige onderwijssysteem. Misschien verbaast dit je niet, maar: ik ben het er niet helemaal mee eens. Ik zie zo veel kids die op een andere manier aan het werk willen en kunnen dan de 'zit-acht-uur-per-dag-stil-en-leer-dit-halve-boek-uit-je-hoofd'-methode. Vooral op het Helen Parkhurst kwam ik 'probleemklassen' (in de woorden van docenten) tegen met kinderen die je helemaal niet moet stilzetten en laten luisteren. Je moet hen dingen laten doen, uitproberen, laten bewegen en ontdekken! En dan heb ik het geluk dat ik het mooiste vak ter wereld beheers waarin er daar juist de ruimte en

mogelijkheid voor is.

Zoals ik in mijn onderwijsverslag heb genoemd: ik hoop met theater een creatieve en bevrijdende doch leerzame uitlaatklep te kunnen bieden aan jonge mensen. Het onderwijssysteem zoals dat nu is, kan ik niet veranderen, maar ik kan op zijn minst mijn vak inzetten om een meer open, nieuwgierige en ontdekkende houding te creëren. Dit is een nogal ambitieuze uitspraak, en hoe wereldveranderend die werkelijk gaat zijn kan ik nu nog niet beloven. Maar mijn dag is al gemaakt als die ene verlegen leerling helemaal uit diens schulp is gekropen door het verzinnen van een karakter, als mijn groep-achters naar me toe rennen om een zelfverzonnen dans te laten zien, of als een kleuter met grote ogen naar mij kijkt als ik een kerstverhaaltje uitspeel. In kleine kring verschil maken is al erg betekenisvol. Er zit ontzettend veel energie in jonge mensen en dat is mij het meest bijgebleven van deze bouwsteen. Dus, voor iedereen die onderwijs nog gaat volgen (en er tegenop ziet zoals ik wel eens in de wandelgangen verneem): vrees niet en ga het gewoon aan!

Het internet als locatie

Bart Scholten

‘Mixed media-theater, dat is gewoon theater met een stekker eraan’ grapte Paul in een van de eerste inputlessen van het Onderzoekslab. Voor deze bouwsteen had ik weleens met een beamer gewerkt en ook wel wat video’s geëdit, maar dit integreren in een live voorstelling waarin beide aspecten elkaar versterken, was een nieuwe ingang voor mij. Nu denk je misschien: Bart, jij hebt toch helemaal geen ‘live voorstelling’ gemaakt? Dat klopt, en hoe ik tot mijn eindproduct ben gekomen zal ik zo uitleggen.

Maar eerst wil ik iets meer vertellen over de bouwsteen Onderzoekslab. Tijdens Onderzoekslab krijg je, net zoals bij de andere bouwstenen, input van verschillende docenten en gastdocenten bij de specifieke aspecten van theater die je aan het behandelen bent. Voor Onderzoekslab: mixed media en immersie. Deze twee begrippen staan centraal in deze bouwsteen.

Mixed media-theater betreft het gebruik van verschillende soorten technieken in een voorstelling. Denk hierbij aan live camera’s, videomapping, soundscapes en nog veel meer. Je wordt uitgedaagd deze technieken te verweven met je onderzoek en je eindproduct. Het doel hiervan is dat het niet een aspect maar een onderdeel van je voorstelling wordt, een extra verdiepende of verbredende laag. Immersief theater betreft niet zo zeer wat je in je voorstelling gebruikt, maar meer hoe dit

wordt ervaren door je publiek. Immersie, wat onderdompeling betekent, is een vorm van theater die het podium probeert te laten verdwijnen om zo het publiek compleet mee te nemen in het verhaal van een voorstelling. Hiervoor zijn talloze manieren, die je via verschillende vakvisies van (gast) docenten allemaal behandelt. Ik ga er hier dus ook verder niet te veel op in, anders word je al te veel gespoiled ;p

Maar ik kan je wel meenemen in mijn maakproces, hoe ik deze begrippen heb behandeld en welke keuzes ik heb gemaakt die hebben geleid tot mijn eindproduct. Dus ben je benieuwd hoe mijn rollercoaster van een repetitieproces was? Blijf dan vooral lezen!

Kort over mijn voorstelling, voor hen die hem niet hebben gezien: ik maakte een voorstelling vanuit de zin: ‘Angst zit in je hoofd’. Samen met mijn spelers heb ik deze uitspraak onderzocht en bevraagd en hebben we geprobeerd de persoonlijke ervaring van wat angst is, universeel te maken. Hiervoor was het heel belangrijk dat mijn publiek geen toeschouwers zouden zijn, maar actief deel zouden nemen. Het toneelbeeld was een groot gaasdoek dat in een driehoek over de speelvlak hing. Aan weerszijden zat het publiek en in de ruimte achter het doek werd gespeeld. Hierdoor kreeg het publiek dat aan de linkerkant zat andere onderdelen mee dan het publiek dat aan de rechterkant zat. Wat ik hiermee wilde bereiken was dat het publiek na de voorstelling samenkwam en hun verschillende

Een daarvan is door het gebruik van audio. In de inputlessen van Paul heb ik voor het eerst gewerkt met een MIDI-keyboard. Ikzelf ben geen muzikant maar tijdens deze lessen heb ik geleerd hoe je er minimal music mee kunt maken. Iets wat ik daarna regelmatig in mijn repetities heb gebruikt. Zo heb ik soundscapes gemaakt voor onder mijn inlevingsopdrachten en ben ik livemuziek gaan maken onder de improvisatie van mijn spelers. Hierdoor ontstond een interactie tussen spel en geluid, die heel fijn was om naar te kijken. Beiden versterkten elkaar, ook als ze contrasteerden. Deze geïmproviseerde soundscapes heb ik later afgewerkt tot de muziek die je hoorde in mijn presentatie.

perspectieven met elkaar zouden delen.

Laat ik wat vertellen over de mixed media in mijn voorstelling. Iets waar ik in de eerste helft van mijn maakproces heel vaak tegen aan ben gelopen, is het idee dat ik een beamer ‘moest’ gebruiken. Wat achteraf natuurlijk onzin is, omdat je natuurlijk zelf mag bepalen of je dit wil of niet. Maar dit idee kwam vanuit alle input die we hebben gehad in de eerste weken van Onderzoekslab. Deze input was namelijk enorm visueel gericht en vaak gebaseerd op het gebruik van beamers. Wat voor mij als nieuwe ‘mixed media-maker’ automatisch betekende dat een beamer onderdeel moest zijn van een mixed media-voorstelling. Maar ik liep hier tegenaan omdat het in mijn dramaturgie niet veel betekenis gaf, misschien zelfs het tegenovergestelde veroorzaakte. Door projectie op het gaasdoek werd de wand tussen speler en publiek namelijk benadrukt en daarmee dus de afstand. Terwijl ik het publiek juist wilde betrekken bij mijn voorstelling.

Het was pas veel later in mij proces dat ik merkte dat mixed media-theater natuurlijk op talloze manieren uitgevoerd kan worden.

Dit sloot dan ook automatisch aan op het immersieve element van mijn voorstelling. Door het publiek op de speelvlak te zetten in een non-traditionele opstelling werden de toeschouwers automatisch onderdeel van het toneelbeeld. De ene helft van het publiek kon namelijk de andere helft door het gaasdoek heen zien. En omdat het publiek zo dicht op de spelers zat probeerde ik het publiek te overspoelen met het spel en de soundscape die all around de toeschouwers werd afgespeeld. Het was dus de bedoeling dat het publiek echt zou ervaren dat het midden in het verhaal stond en dat het verhaal niet alleen over de spelers ging, maar ook betrekking had op iedereen die ze konden zien.

Maar toen kwam de derde coronalockdown. Wij mochten geen livepubliek meer ontvangen op school. Alle presentaties moesten online uitgevoerd worden. Daarmee vloog mijn hele concept uit het raam, omdat de live ervaring – het fysiek aanwezig zijn in de ruimte – misschien wel het belangrijkste element uit mijn voorstelling was. Ook kwam er een extra moeilijkheid bij: het (laptop)schermbild werd een extra wand die afstand schiep tussen speler en

publiek. Daarbij werd het publiek ook weer toeschouwer van de voorstelling omdat het niet meer onderdeel was van het toneelbeeld.

Die week kregen wij de laatste input van Yannick Noomen (Nineties Productions) en Noralie van den Eijnde (Visual Artist/VJ). Yannick, van oorsprong locatietheatermaker, deelde zijn visie over hoe hij met theater om is gegaan de afgelopen paar jaar, toen zijn soort theater eigenlijk niet mogelijk was. Hij vertelde dat hij 'het internet' als locatie ging behandelen. Dus in plaats van het scherm een portaal te laten zijn van een voorstelling waar het publiek niet live bij kan zijn, wordt alles wat de toeschouwer ziet vorm gegeven en speelt alles zich af op het internet. Deze input gaf mij een nieuwe ingang voor het vertalen van mijn voorstelling van een live voorstelling naar een non-live film.

Door veel gebruik te maken van close-ups probeerde ik de afstand van het publiek tot de spelers te verkleinen. Ook zorgde het online platform ervoor dat er meer mogelijk was qua montage. Door verschillende video's over elkaar heen te editen vervaagde ik de grens tussen live aspecten en online aspecten en wist het publiek niet meer of het allemaal 'echt' werd gedaan of dat het later was gemonteerd. Wat daarmee misschien ook wel het meest 'mixed media-achtige' van mijn voorstelling is geworden. Als laatste heb ik het live aspect van de toeschouwer (dat je in theater kunt kiezen waar je naar kijkt en op inzoomt) gebruikt in mijn online edit. Ik heb van elke scene twee versies gemaakt en na elke scene kreeg het publiek de keuze welke versie het wilde bekijken. In de samenkomst na de voorstelling konden de toeschouwers dan nog steeds de verschillende verhalen en perspectieven met elkaar delen om zo toch het hele verhaal te horen.

Kortom, tijdens
Onderzoekslab kun je echt
alle kanten op. Laat je vooral
niet intimideren door de
mixed media-technieken en
immersieve ideeën, maar
laat ze jouw eigen ideeën en
concepten aanvullen.

Een kennismaking met 'ownership'

Rico Coenen

“When you blame others, you give up your power to change” Dit zei Dr. Robert Newton Anthony. Anthony was een Amerikaanse organisatietheoreticus en hoogleraar management control aan de Harvard Business School, bekend van zijn werk op het gebied van management control systems.

In zekere zin zegt Anthony dat je zelf verantwoordelijk bent voor je eigen verandering. Je bent zelf aansprakelijk voor je eigen doen. Niet de ander, maar jij draagt de verantwoordelijkheid voor alles. Ik ben het met hem eens. Je kunt simpelweg niet verwachten van een ander dat die jouw problemen oplost. Daar leer je namelijk niets van.

Het schrijven van dit artikel heeft een aanleiding. Deze wil ik graag met u delen. Aan het einde van het derde jaar van mijn studie tot Artist Educator kreeg ik te horen dat ik meer verantwoordelijkheid moest nemen over mijn eigen onderwijs en ontwikkeling. Ik begreep dit eerst niet goed. Wat bedoelden docenten ermee? Dat ik mijn eigen onderwijs moest ontwikkelen? Dat ik moest doen wat ik leuk vind? Of juist doen wat ik nog heel graag wil leren?

En om een kort antwoord op de vraag te geven: nee. Verantwoordelijkheid nemen betekent volledig eigenaar zijn van alles wat je doet. Alles wat goed is én alles wat beter

“When you blame others, you give up your power to change”

kan. Geen excuses bedenken voor dat je iets niet goed hebt gedaan of je problemen op anderen afschuiven, maar je ontwikkeling zelf in de hand nemen en omzetten in adequaat handelen.

In het verleden was ik er heel goed in mijn eigen falen of tekortkomingen af te schuiven op andere mensen en/of gebeurtenissen.

- Dr. Robert Newton Anthony

Neem bijvoorbeeld de maatregelen rondom Covid-19. Ik koos na een tegenslag als het cancelen van een voorstelling of theaterles vaak de gemakkelijkste weg. Ik besloot dan geregeld om niets te doen. Bij de pakken neer te zitten en Corona de schuld te geven of het de politiek kwalijk te nemen dat ik werd beperkt. Óf bij negatieve feedback het de docenten te verwijten dat ze me niet begrepen en dat ze mij niet de juiste vragen hadden gesteld.

Ik kreeg echter vrij snel daarna een gevoel van ongenoegen. Ik voelde dat zo reageren mijn gemoedstoestand niet beter maakte. In tegendeel: het zorgde er juist voor dat ik mij slechter voelde. Ik stond stil in mijn ontwikkeling en had geen motivatie meer om door te gaan. Waarom zou ik door ploeteren zonder voldoening? Waarom zou ik doorgaan zonder erkenning van mijn opleiding? Het ging zelf zo ver dat ik van plan was te stoppen met mijn opleiding.

Maar gelukkig bedacht ik mij. Ik besepte dat ik door middel van mijn emotie aan het reageren was. De ratio, mijn vakmatig denken, werd overgenomen door het geraakte hart. Ik was vergeten waarom ik in opleiding was; ik moet leren voordat ik mijn professe kan uitvoeren. Ik zag in dat ik weer de makkelijke weg koos. Ik ontweek de confrontatie. En zo kom ik weer terug bij de feedback van mijn opleiding om eigenaar te zijn van mijn ontwikkeling: ga die confrontatie aan en laat zien waarom je deze opleiding doet.

“De bereidheid om verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen leven is de bron waaruit zelfrespect voortkomt.”

~ Joao Didion

De volledige verantwoordelijkheid nemen over je daden is niet makkelijk.

Verantwoordelijkheid nemen vergt kwaliteiten die je als mens soms niet hebt. Je moet je kwetsbaar op kunnen stellen. Durven toe te geven dat je fout zit. Reactief reflecteren met hoe het anders kan én dan ook daadwerkelijk het anders doen. Het is een drempel waar je overheen moet stappen. Je moet laten zien dat je nog niet volledig klaar bent met ontwikkelen en hoe je dat punt wilt bereiken. Het vergt een vorm van zelfreflectie en zelfrespect.

Maar waarom is het zo lastig om over die drempel heen te stappen? Waarom lijkt het dat sommige mensen nooit die verantwoordelijk kunnen dragen? Ik vergelijk het graag met de natuur van de mens van een paar miljoen jaar geleden. Toen de mens nog lang niet de meest dominante figuur op de aardbol was. In die periode was het nog survival of the fittest. Op het moment dat jij in een gevecht met een groot en sterker wezen je zwakte liet zien was de kans groot dat je stierf. Tegenwoordig bestaat het vooroordeel nog steeds dat sorry zeggen of jezelf zwak opstellen slecht is voor je reputatie. Je moet vooral niet die slechte kant van jezelf laten zien want dat maakt je minder sterk op de sociale ladder. Neem social media. Het overgrote deel plaatst daar bijvoorbeeld foto's of berichten over mooie levensmomenten. Wat vaak niet of nauwelijks zichtbaar is op social media zijn de minder mooie momenten. Dit kost je namelijk volgers, is privé of is niet interessant.

Ook in de Nederlandse politiek zie je dat sorry zeggen heel lastig is. Op het moment dat je schuld bekent, krijg je als politicus tegenwoordig gelijk een motie van wantrouwen aan je broek en is de kans groot dat je moet aftreden.

Persoonlijk vind ik ook weer niet dat je altijd overal verantwoordelijkheid voor moet nemen. Soms heb je geen controle over een situatie. Ik heb zelf een tijdje in een mentaal moeilijke periode gezeten waarin ik de verantwoordelijkheid voor iemands situatie volledig overnam. Ik zal niet in details treden maar ik kan je vertellen dat dat veel energie vergt. Toen ben ik gaan lezen over de term 'valideren'. Valideren heeft betrekking op de verantwoordelijkheid van een ander bij de ander laten. De problemen van een ander niet gaan oplossen. Lundberg en Lundberg zeggen: 'Vrij simpel en praktisch gezegd betekent valideren dat je door inlevend luisteren blijkt geeft van je erkenning en respect voor de beleving van de ander en dat concreet laat merken door begripvolle reacties.'

Dit is een vrij psychologische manier om na te denken over verantwoordelijkheid. Natuurlijk betrekken Lundberg en Lundberg valideren vooral op persoonlijk gebied, maar ik denk dat het begrip zeker te gebruiken valt in het vakmatig nemen en erkennen van verantwoordelijkheid. Het laat je nadenken over wanneer je verantwoordelijkheid moet of kan nemen en wanneer het niet jouw taak is.

Het mag dan wel een streven zijn om je kwetsbaar op te stellen, maar je hoeft dus niet overal de verantwoordelijkheid over te nemen. Jij draagt de wereld namelijk niet in je eentje. Of zoals Machiavelli ooit zei: 'Eén enkele persoon is wel geschikt om iets op te bouwen, maar als de verantwoordelijkheid voor wat hij heeft opgebouwd bij de eenling blijft berusten, dan zal het geen lang leven beschoren zijn.'

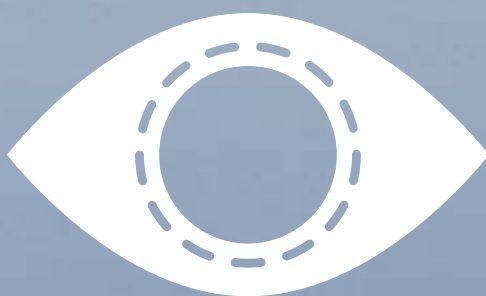
Stel, je werkt samen. Dan heb je te maken met een gedeelde verantwoordelijkheid. Bijvoorbeeld bij stv (studententoneelvereniging) Dionysos die ik, samen met twee andere studenten, onder andere voor mijn afstuderen, heb opgericht.

Wij drieën vormen het bestuur en hebben allen onze eigen taken. Toen een bestuurslid in een vergadering naar voren bracht dat we een bestuursvergadering zouden plannen met onze contactpersoon van Hogeschool Windesheim in Zwolle, nam datzelfde bestuurslid de taak op zich om die contactpersoon uit te nodigen. Tenminste dat dachten de andere bestuursleden. Toen ik een week later met de contactpersoon sprak, hoorde ik tot mijn verbazing dat hij nog niet was uitgenodigd. In zo'n situatie kan ik, volgens de eerder beschreven theorie, de schuld aan mezelf geven, verantwoordelijkheid nemen en zelf een afspraak maken. Echter, in een situatie waarin je samen een verantwoordelijkheid draagt, is er altijd ruimte de ander er op aan te spreken. Dan is het dus mijn verantwoordelijkheid om de ander te wijzen op haar verantwoordelijkheid.

Let er daarbij wel op dat je geen schuldige aan gaat wijzen, dat is niet netjes. Het klinkt misschien nuchter of nors, maar de ander moet zich ook houden aan de afgesproken verantwoordelijkheid om een goede samenwerking aan te kunnen gaan. Onze huidige maatschappij met de cancelcultuur maakt het ons niet makkelijk fouten toe te geven. Toch raad ik aan dit wel te doen. Laat je fouten zien. Maar blijf er niet in hangen. Laat zien dat je je zwaktes wilt omzetten en toon aan hoe je dit wilt bereiken. Neem die verantwoordelijkheid en zorg dat andere mensen niet je vijand worden en gebruik gebeurtenissen juist als prikkel om het anders op te pakken. En ben je bang dat vrienden over je gaan oordelen of dat mensen niet meer met je samen willen werken? Bepaal dan of ze de juiste personen in je leven zijn. Vind de mensen om je heen die je willen steunen in dit proces en laat ze zien dat je nog lang niet de mooiste of beste versie van jezelf bent, maar dat je dat wel wil zijn.

Foto: Hasse van der Veldt

Met dank aan de Redactie:
Sophie Luiken, Thomas-Timo Bruinsma, Lela Kwakernaak, Hasse van der Veldt,
Gwen van Beersum, Femke Posthouwer en Caroline Barmantlo

Foto: Femke Posthouwer
Human Presence (Editie 02-2022)